

PRZEGLĄD NOWOCZESNYCH TECHNOLOGII I INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ W BIBLIOTEKACH NAUKOWYCH NA ŚWIATOWYM KONGRESIE BIBLIOTEK I INFORMACJI ORAZ 85. KONFERENCJA GENERALNA IFLA

(Ateny, Grecja, 24-30 sierpnia 2019 r.)

Główne zagadnienia tegorocznego kongresu IFLA dotyczyły społeczno-kulturalnych aspektów funkcjonowania bibliotek, nie zabrakło jednak także sesji poświęconych nowym technologiom i innowacjom w bibliotekach, w tym w bibliotekach naukowych i akademickich.

W niedzielę 25 sierpnia odbyły się dwie sesje poświęcone zagadnieniom innowacyjnych usług i narzędzi bibliotecznych. Pierwsza z nich poświęcona była najważniejszym obecnie zagadnieniom współpracy bibliotek z zespołami badawczymi w zakresie wsparcia procesów komunikacji naukowej oraz gromadzenia i prezentacji wyników badań (Session 082 Library Integration into the Research Lifecycle: a STEM Perspective – Academic and Research Libraries & Health and Biosciences). Prelegenci, prezentujący różne przykłady współpracy bibliotek ze środowiskami naukowymi, wykazali, że w każdym z omawianych środowisk rośnie zapotrzebowanie na bezpośrednie wsparcie bibliotekarzy w zespołach badawczych w różnych dyscyplinach STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics). Wykazali oni, że bibliotekarze są zaangażowani w procesy na każdym etapie cyklu badawczego: od przygotowania wniosków projektowych do pozyskiwania finansowania; od zarządzania danymi do wizualizacji danych; od przygotowania publikacji do zdeponowania artykułów i danych w przeznaczonych do tego repozytoriach. Wśród prezentowanych referatów na szczególną uwagę zasługuje przedstawiony przez Thomasa Hickersona i Johna Brosza z Uniwersytetu w Calgary temat *Remaining Relevant: Critical Roles for Libraries in the Research Enterprise*. Badania, przeprowadzone na Uniwersytecie w Calgary, miały na celu określenie możliwości i potrzeb udziału bibliotek w procesie badawczym, poprzez bezpośrednie partnerstwo z wydziałowymi zespołami badawczymi. Potrzeby określone na podstawie zebranych danych obejmują m.in. przejście od wsparcia dyscyplinarnego do funkcjonalnego i interdyscyplinarnego, połączenie mediów cyfrowych i narzędzi analitycznych w celu zapewnienia bardziej zintegrowanej obsługi cyfrowej, poprawę usług w zakresie opieki nad danymi danych (*data curation*), wizualizacji, digitalizacji i tworzenia metadanych oraz przyjęcie raczej partnerskiego niż transakcyjnego podejścia do współpracy z naukowcami. Przykład Uniwersytetu w Calgary pokazuje, że biblioteki reagują na te potrzeby i zmieniają swoje usługi tak, aby stać się istotnymi uczestnikami sukcesu badawczego w swoich instytucjach. Innym ciekawym przykładem współpracy pomiędzy środowiskiem naukowym a biblioteką w zakresie bezpośredniego wsparcia procesu naukowego były doświadczenia przedstawione przez zespół Life & Medical Sciences z Szanghajskiej Biblioteki Uniwersyteckiej Jiao Tong (LMSST): Chen Qiaomei, Zhong Huihui, Shen Yaqi oraz Chen Yimei w referacie

Research on Cooperation between the Academic Library and Research Team: Taking the Life & Medical Sciences Subject Team of Shanghai Jiao Tong University Library as an Example. Autorzy przedstawili doświadczenia zespołu, który budował swoje usługi od 2008 r. i nawiązał dobre relacje z zespołami badawczymi. Opisali oni trzy tryby współpracy oparte na potrzebach: 1) poziom mikro: biblioteki przedmiotowe koncentrują się na zdolnościach w zakresie indywidualnej edukacji informacyjnej (*information literacy*) i zapewniają wsparcie w zakresie doskonalenia umiejętności informacyjnych, 2) poziom mezo: bibliotekarze włączają usługę informacyjną do projektu badawczego jako wspierający „pracownika informacji”, 3) poziom makro: bibliotekarze przedmiotowi wspierają kierowników zespołów badawczych w podejmowaniu decyzji na podstawie analizy danych naukowych. Adetoun A. Oyelude and i Oluwaseun O. Akin-Fakorede z Uniwersytetów Ibadan i Calabar w Nigerii w prezentacji zatytułowanej *New Skillsets for Future Science, Technology, Engineering and Mathematics (STEM) Library Workforce* przedstawili wyniki badań ankietowych na temat wiedzy i kompetencji, którymi powinni się wykazać pracownicy bibliotek STEM, aby sprostać wymaganiom i oczekiwaniom użytkowników. Respondentami analizowanej ankiety byli bibliotekarze, którzy wskazali, że wśród absolutnie niezbędnych kompetencji przyszłości znajdują się m.in. umiejętności w zakresie programowania i projektowania komputerowego. Przyszły bibliotekarz STEM będzie potrzebował również specjalistycznej wiedzy w zakresie takich zagadnień, jak sztuczna inteligencja, technologia immersyjna i inne. Ich zdaniem ciągle przekwalifikowywanie się oraz nabywanie umiejętności krytycznego myślenia i programowania komputerowego będą absolutnie niezbędne do dalszego rozwoju kadry bibliotecznej. Gabriela Cabrera i Samira Sambaño reprezentujące biblioteki w Montevideo opisały doświadczenia bibliotek uniwersyteckich w Urugwaju. W prezentacji *Experiencias del bibliotecólogo integrado dentro de los ciclos de investigación en bibliotecas universitarias de Uruguay* przedstawiły zagadnienia związane ze szkoleniami i poradami dla naukowców w takich obszarach jak: wytyczne dotyczące otwartego dostępu, prawa autorskie, licencje na publikacje, repozytoria instytucjonalne, bazy danych, etyka i uczciwość akademicka, migracja i zarządzanie publikacjami online (OJS), tworzenie identyfikatorów i profili cyfrowych (ORCID), przydzielanie i zarządzanie DOI, zarządzanie zestawieniami bibliograficznymi itp. W referacie zaprezentowanym przez Mary Lee Kennedy i Judy Ruttenberg ze Stowarzyszenia Bibliotek Naukowych w USA (ARL – Association of Research Libraries) *Implementing Open Science Principles through Research Partnerships* omówione zostały inicjatywy ARL w zakresie partnerstw badawczych i bibliotecznych w celu zastosowania zaleceń Narodowych Akademii Nauk, Inżynierii i Medycyny USA (U.S. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine) opisanych w dokumencie „Open Science by Design”. Przedstawiły one szereg podejmowanych inicjatyw, w tym partnerstwo w zakresie wdrażania polityki zarządzania danymi badawczymi, współpracę ze stowarzyszeniami naukowymi i społecznościami badawczymi oraz strategiczną współpracę w ramach instytucji naukowych w celu zwiększenia widoczności i rzetelności badań. Ciekawym spojrzeniem na wyzwania stojące przed bibliotekarzami wspierającymi zespoły badawcze był również referat Jayshree Mamtory i Margaret Purnell, pracownic dwóch instytucji naukowych w Darwin, w Północnej Australii, gdzie bibliotekarze stoją przed wyzwaniem zapewnienia obsługi

odizolowanych społeczności, które są rozproszone na dużym obszarze. W swoim referacie *Supporting high quality research in a remote region – a collaborative journey* omówiły niektóre przykłady wspólnych projektów z badaczami STEM oraz zidentyfikowane luki w świadczonych usługach, a także problemy wynikające ze specyfiki tzw. terytorium północnego, odległego od innych ważnych ośrodków naukowych w kraju.

Druga z sesji (Session 084 OCLC Industry Symposium: OCLC Industry Symposium: The Library On-demand and Open Access) zorganizowana była przez firmę OCLC, jednego z głównych sponsorów kongresu. Obradom przyświecała idea tzw. biblioteki na żądanie, która jest odpowiedzią na wymagania użytkowników oczekujących, że łatwo znajdą to, czego szukają, a następnie dokonają zamówienia za pomocą jednego kliknięcia. Zamówione materiały otrzymają ponadto równie szybko i prosto, jak zakupy z ulubionego sklepu internetowego. „Biblioteki na żądanie” odpowiadają na zmieniające się oczekiwania, szybko dostarczają materiały, zapewniają intuicyjne wyszukiwanie, zapewniają połączenia pomiędzy kolekcjami zbiorów i korzystają z automatycznego przepływu efektów pracy personelu. Przedstawiciele OCLC zaprezentowali badania, z których wynika rosnące zapotrzebowanie użytkowników na wygodę. Przedstawili ponadto zbiór spostrzeżeń zebranych od bibliotek na całym świecie na temat możliwości i obaw związanych z otwartym dostępem do zasobów.

Dnia 26 sierpnia 2019 r., również odbyły się dwie ciekawe sesje dotyczące najnowszych trendów w bibliotekarstwie. Pierwsza z nich (Session 116 Hot Topics – Academic and Research Libraries) skupiała się głównie na zagadnieniach z obszaru otwartej nauki, co po raz kolejny potwierdziło, że otwarty dostęp do publikacji i danych jest na czele zagadnień podejmowanych przez biblioteki naukowe i akademickie. Podczas sesji przedstawiono cztery prezentacje: *OA at the German National Library for Medicine* (Ursula Arning, ZB MED, Kolonia, Niemcy), *Plan S: Revolution or Evolution?* (Marga Koelen, Uniwersytet Twente, Enschede, Holandia), *4th Industrial Revolution and future-ready African Librarians* (Nkem Osuigwe, Anambra State Library Board, Nigeria), *The Impact of Research Libraries on the Research and Learning Ecosystem* (Mary Lee Kennedy, AARL, Waszyngton, USA). Następnie miała miejsce dyskusja przy okrągłych stołach, podczas której uczestnicy sesji odnieśli się do prezentowanych zagadnień i sformułowali wnioski dotyczące aktualnych problemów bibliotek akademickich. Wnioski z dyskusji potwierdziły, że biblioteki są świadome wyzwania, jakie stoją przed nimi w związku z wdrażaniem polityk otwartego dostępu, w tym europejskiego tzw. Planu S, jednak wciąż napotykają szereg barier uniemożliwiających lub utrudniających im rozwój relevantnych usług. Wśród głównych barier zidentyfikowano m.in. bariery prawne oraz brak dodatkowego finansowania.

Druga sesja (Session 114 Data Mining and Artificial Intelligence: Artificial Intelligence and Data Mining to transform knowledge management and information services in libraries and information organizations – Knowledge Management with Information Technology and the Big Data) poświęcona była zagadnieniom sztucznej inteligencji (*AI – Artificial Intelligence*), eksploracji danych (*data mining*) i *Big Data*. Autorzy referatów, reprezentujący biblioteki z Finlandii, Stanów Zjednoczonych, Japonii i Singapuru przedstawili m.in. w jaki sposób sztuczna inteligencja i eksploracja danych są wykorzystywane w praktycznych aplikacjach oraz

wykorzystywane do zarządzania wiedzą i kształtowania usług informacyjnych w bibliotekach.

Kilka ciekawych tematów dotyczących innowacyjnych usług bibliotecznych i nowych technologii w bibliotekach znalazło się również wśród prezentowanych tego i kolejnego dnia posterów. Wśród nich na uwagę zasługiwały: *Connecting the Institutional Repository to the Framework for Information Literacy* autorstwa Andrei Wirth (USA), grecko-hiszpański casus *“Kanvassing” change in the academic library: A prototype application for capturing and enhancing organizational knowledge* Stavrouli Sant-Geronikolou, Dimitrisa Kouisa i Alexandrosa Koulourisa, *Publications infrastructure for Open Science: Services for Green and Gold Open Access* Ursuli Arning i Constanze Beringer z Niemiec, *A greener option for e-book acquisition? Our experiences of a platform for individual selection* Camilli Ekberg i Andrei Carozzi Bjurström ze Szwecji, a także zwycięzca tegorocznego konkursu na najlepszy poster: *Every good adaptation is also an innovation*, którego autorami są Donatas Kubilius i Vaida Gasiūnaitė z litewskiej Biblioteki Narodowej. Plakat prezentował tzw. makerspace (w wolnym tłumaczeniu: przestrzeń dla twórców) „PATS SAU” w Bibliotece Narodowej Litwy. Jest to otwarta przestrzeń i bezpłatna usługa dla uczniów i innych użytkowników, która wprowadza istotną zmianę w doświadczeniu edukacyjnym. Plakat przedstawia korzyści, które „PATS SAU” wnosi do usług Biblioteki Narodowej, bibliotek publicznych i, co najważniejsze, ich znaczenie dla użytkowników. Inne postery, które prezentowały osiągnięcia i pomysły dotyczące wdrażania nowoczesnych technologii w pracy i usługach bibliotek, to również *Practice coding with stories: A reading program that combines picture books and software* Han-lim Lee z Korei Południowej, *Library Big Data, the Beginning of a Dialogue for Change* Eun-ju Park, również z Korei Południowej, *Making a community information guide using the iPad application “PeKay”: Dialogue for change with citizens* Shizuko Miyahary z Japonii, *Virtual Reality Libraries in Finland*, którego autorami byli Ritva Nikola i Pauliina Hyytiäinen z Finlandii, a także *Open Educational Resources in academic libraries – TIB approach* autorstwa Sabine Stummeyer i Axela Klingera z Niemiec, *Subject Coordinator: a new role to support team-based research services* kanadyjskiego zespołu w składzie: Aleksandra Blake, Heather MacDonald i Joel Rivard czy *On the Development of the Library Mobile Service Based on Mobile Communication Technologies* Bing Chenga z Chin.

Ciekawym uzupełnieniem wcześniejszych sesji była, odbywająca się 27 sierpnia sesja poświęcona prawnym aspektom otwartego dostępu, zorganizowana w postaci panelu dyskusyjnego z udziałem przedstawicieli różnych ośrodków akademickich (Session 151 Open Access from an Ethical and Legal Aspect – CLM and FAIFE (SI)). Uczestnicy poruszyli zagadnienia udostępniania zasobów naukowych i edukacyjnych, z punktu widzenia pracowników naukowych i studentów. Dyskusja skoncentrowała się przede wszystkim na barierach prawno-organizacyjnych dotyczących otwierania nauki, a także różnicach w stanie prawnym różnych reprezentowanych przez uczestników regionów świata.

Dnia 28 sierpnia 2019 r. odbyła się sesja plenarna z udziałem Natalii Manoli, dyrektor zarządzającej OpenAIRE. (Session 213 Plenary Session – Open Science Commons: a holistic and ecological view of science (SI)). Jej prezentacja koncentrowała się na politykach otwartości wprowadzanych od 2007 r. przez Komisję Europejską i europejskie instytucje naukowe oraz dwóch flagowych inicjatywach europej-

skich w zakresie otwartej nauki: europejskiej otwartej chmurze naukowej (European Open Science Cloud) i OpenAIRE. Omówiła ona również rolę bibliotek w szerszym ekosystemie dostępu do publikacji i danych jako czynnika umożliwiającego otwartość. Dokonała tego, odpowiadając na pytania „dlaczego?” „jak?” i „co?”, podkreślając ponownie przede wszystkim rolę kompetencji i umiejętności bibliotekarzy w zakresie wspomagania procesu badawczego i zarządzania otwartymi zasobami wiedzy.

Wszystkie prezentacje, omawiające zastosowania nowoczesnych technologii w bibliotekach, zwłaszcza naukowych i akademickich, dotyczyły przede wszystkim tematów związanych z otwartym dostępem do publikacji i danych badawczych, a także usługami bibliotecznymi i kompetencjami bibliotekarzy, pozwalającymi zaspokoić oczekiwania i potrzeby użytkowników reprezentujących już nie tylko ogólnie rozumiane środowisko naukowe, ale również konkretne zespoły badawcze. Z drugiej strony bardzo wyraźnie zaakcentowane były zagadnienia związane z wprowadzaniem do bibliotek usług opartych na sztucznej inteligencji, a także wykorzystujących analizę i eksplorację danych. W kontekście rozwijającej się polityki otwartego dostępu, zwłaszcza europejskiej, o której mówiła Natalia Manola, biblioteki szukają odpowiedzi na pytania o własną rolę w przeobrażającym się otoczeniu, a także o zakres zmian, jakie muszą wprowadzić w swojej organizacji, kształceniu zawodowym i rozwijaniu kompetencji kadry bibliotecznej, w tym kompetencji naukowych i informatycznych, aby nadszła za potrzebami środowisk, którym służą. Z prezentowanych referatów oraz posterów wynika, że biblioteki nie ograniczają się jedynie do rozważań teoretycznych. Szereg przykładów wdrażania nowych funkcji i zadań poszczególnych pracowników bibliotek oraz całych zespołów zadaniowych pokazuje, że zarówno w krajach rozwiniętych, jak i rozwijających się, świadomość potrzeby ewolucji usług bibliotecznych w tym zakresie jest widoczna.

Anna Wałek
Biblioteka Politechniki Gdańskiej

Tekst wpłynął do Redakcji 12 listopada 2019 r.

